

TUDOMÁNY A RÉGIÓBAN

Elnöki beszámoló az MTA Debreceni Területi Bizottságának 2011. évi munkájáról *(Elhangzott a DAB Közgyűlés 2012. február 22-i ülésén)*

Igen Tisztelt Elnökség! Tisztelt Közgyűlés! Hölgyeim és Uraim! Az MTA Debreceni Területi Bizottságának történetében a mögöttünk hagyott 2011-es esztendő igen mozgalmas, eseményekben gazdag időszak volt. A területi bizottságok feladata, hogy a régióban folytatott tudományos munkát támogassák, az együttműködés különböző formáit kínálják fel azoknak a kutatóknak, akik ezt igénylik. Törekvéseinket, szándékainkat ennek a gondolatnak a jegyében célszerű összegeznünk, s a DAB tevékenységének mennyiségi mutatóit számba véve felmérni azokat a kereteket és adottságokat, amelyek között regionális bizottságunk tevékenykedhetett.

1. Mint tudjuk, 2011 az MTA szervezetében ciklusváltó esztendő volt, ennek megfelelően a DAB vezetőségének újabb három évre történő megválasztása is esedékessé vált. Ezúttal is köszönöm, hogy a DAB Tanácsától az újabb periódusra megbízást kaptam területi bizottságunk vezetésére, azt remélem, hogy megújított elnökségünk a következő 3 évben eredményesen folytathatja munkáját. Köszönet jár az elmúlt időszak alelnökeinek és szaktitkárainak, azoknak is, akik befejezték tevékenységüket (Rajnavölgyi Éva és Győri Zoltán alelnökök), s azoknak is, akik folytatják azt. Ugyancsak köszönet jár megbízatásuk lejártával a szakbizottsági elnököknek (Nyirkos István, Hunyadi János, Molnár Lajos, Nemessályi Zsolt töltött be ilyen tisztséget). Az új vezetőség tagjai minden bizonnyal innovatív energiákkal gazdagítják a DAB tevékenységét, ez máris megmutatkozott a szakbizottságok 2011 végén lezajlott újjászervezésében.

2. Az MTA köztestületi taglétszámából a DAB vonzáskörzetében közel 1200 fő dolgozik, ami növekedést mutat a korábbi évhez képest. Régióinkhoz 32 akadémikus és 7 Eötvös-koszorús doktor tartozik, ezzel az első helyen állunk a területi bizottságok között. A DAB 14 szakbizottsággal működik, közülük egynek Szolnokon, egynek Nyíregyházán, a többinek Debrecenben van a székhelye, de valamennyi a három megye teljes tudományos közösségét foglalja magába. Nyíregyházán és Szolnokon is megalakultak a megyei szervezet munkabizottságai, mindkét városban a helyi felsőoktatási intézmény jelenti a tudományszervezés háttérét, legfőbb bázisát, természetesen a kórházak, múzeumok, levéltárak és más tudományos intézmények szakembereivel együttműködve.

3. Területi bizottságunk közgyűlésére minden év februárjában kerül sor, kiemelkedő rendezvényünk ezen kívül a november eleji tudományünnep, mindkét alkalommal díjátadások és tudományos előadások szerepelnek programunkban. Az elnökség havonta ülészik, a DAB Tanács pedig évente háromszor a szakbizottsági elnökökkel és titkárokkal együtt tekinti át az időszeri feladatokat. Az elmúlt évben a rendezvények többségének a DAB székháza adott otthont, de szakbizottsági ülések egyéb helyeken is voltak, így az ATOMKI-ben, Szolnokon, Nyíregyházán, a Tiszafüredi Hidrobiológus Fórumra pedig a Tisza-parti városban került sor a DAB Víz-Ökológiai munkabizottságának társrendezésében.

4. 2011-ben 189 rendezvényünk volt, ebből 118 DAB-os, 71 pedig költségtérítéses volt. Februárban járt nálunk az MTA Fel-

ügyelő Bizottsága, amely beszámolóinkat jóváhagyólag vette tudomásul. A területi bizottságok elnökségeinek évente megrendezett találkozója 2011 májusában Kolozsvárott került sor, ezen Dudits Dénes, az MTA alelnöke vezette az eszmecsere. A DAB munkájának köztudottan fontos szempontja a határon túli magyar tudományosság segítése, az együttműködés erősítése. Ezt szolgálja évente Budapesten a Domus Hungarica székházban a regionális bizottságok vezetőségének és a határon túli magyar tudományos szervezetek képviselőinek találkozója, ez 2011 márciusában zajlott le.

Kiemelkedő rendezvény volt Kolozsvárott 2011 augusztusában a Nemzetközi Magyarstudományi kongresszus, amelyen a DAB vonzaskörébe tartozó szakemberek nagy számban vettek részt előadásaikkal. November 7-én, tudományünnepi nyitó konferenciánkon Győri Zoltán professzor tartott előadást az élelmiszerbiztonságról, ekkor adták át az ATOMKI Szalay Sándor díját is, ezt kvantummechanikai kutatásaiért Vértesi Tamás és Pál Károly nyerte el.

Nyíregyházán november 17-én zajlott le a tudományünnepi rendezvény. Itt Jánosi Zoltán rektori köszöntője után tudományos előadások hangzottak el, majd díjátadásokra került sor, a főiskola öt karának különböző tudományos tanácskozásai pedig az egész hónapban folyamatosan zajlottak igen széles spektrumot kínálva az érdeklődőknek. Külön színfoltot jelentett a romológia munkabizottság konferenciája, valamint a Báthoryakról szóló nemzetközi tanácskozás Nyírbátorban. Az igen gazdag szolnoki éves programból kiemelhető a repüléstudományi és az alföldi tájgazdálkodási konferencia, a levéltári nap, a november 10-én megtartott ünnepi rendezvény, valamint a megye felsőoktatásának helyzetét elemző tanácskozás december 1-én, számos társintézmény vezetőjének részvételével.

A nemzetközi konferenciák közül ezúttal csak példaként említünk néhányat. Ilyen volt a Debreceni Egyetem bioetikai kutatócsoportjának ülése, amely november 4-én és 5-én az Új Széchenyi Tervnek és a TÁMOP-nak a keretében zajlott le neves külföldi előadókkal. Hasonlóképpen Európa-szerte ismert szakemberek (irodalmárok, történészek, filozófusok)

vettek részt az emlékezhelyekről rendezett nemzetközi interdiszciplináris tanácskozáson, megvetve így az alapját a további együttműködésnek. Legnagyobb résztvevői létszámot megmozgató rendezvényeink egyikének bizonyult a Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület jubileumi ülése október 5-én, ekkor került sor a pedagógiai arcképcsarnok 10. kötetének bemutatására. Ugyancsak a tudomány hónapjához kapcsolódva gazdag programot bonyolított le székházunkban a Hatvani István Szakkollégium, amely két alkalommal is több szekcióban rendezte meg a fiatal kutatók bemutatkozását, a régió tudományos utánpótlásának kínálva ezzel terepet és alkalmat eredményeinek megismertetésére. Támogatjuk és jó kezdeményezésnek tartjuk továbbá a könyvbemutatók szervezését, különösen ha fiatal kutatók első tudományos munkáit tárhatjuk így a nyilvánosság elé. Számos ilyen eseményre került sor székházunkban.

2011. december 6-án a megyei Kereskedelmi és Iparkamara rendezésében a DAB-székházban zajlott le a Hajdú-Bihar megye gazdaságának teljesítményét elemző *TOP 100* kiadvány ünnepélyes bemutatása, amelyen a megye 100 legjelentősebb cégének képviselője vett részt a város vezetőinek jelenlétében.

Az elmúlt évben is több jubileumi köszöntésre, tudós kollégák születésnapját ünneplő tudományos ülésre került sor. Lovas István akadémikust 80. születésnapján az MTA Atommagkutató Intézetében köszöntöttük. Hagyományainkhoz híven bizottságunk 2011-ben is megrendezte karácsonyi ünnepségét a régió akadémikusainak és Eötvös-koszorúsainak részvételével. A bensőséges hangulathoz ezúttal a Vox Antiqua kamarakórus tagjai, valamint a Kossuth Gyakorló Gimnázium szavaló diákjai járultak hozzá, ezúton is köszönetet mondunk nekik.

Rendezvényeinken számos neves előadó és közéleti személyiség jelent meg és tartott előadást, így többek között – messze nem a teljesség igényével – említhetők a külföldi professzorok közül: Ludwig Siep, Michael Quante, Aleida és Jan Assmann, Luigi Mammolini, Adriano Papo, Santiago Sia és Hans Kaiser, a Konrad Adenauer Alapítvány képviselővezetője. Kíváncsún tartanánk a jövőben az eddigieknél nagyobb számban

bevonni rendezvényeinkre a középiskolai pedagógusokat és a felsőoktatásba készülő diákokat. Ezzel a szándékkal biztosítottunk helyet székházunkban az Ady Gimnázium Filmklubjának, a Tóth Árpád Gimnázium szakkörös diákjai pedig az „Agykutatás hete” című rendezvényen szoktak részt venni.

A szakbizottságokban zajló munkát jól egészítette ki az elmúlt évben is a DAB Klub tevékenysége Gomba Szabolcs professzor irányításával. Klubrendezvényeink emlékeztünk meg Liszt Ferenc születésének bicentenáriumáról, ekkor Joób Árpád főiskolai docens tartott nagyhatású, zenei betétekkel kísért előadást, amelynek bevezetéseként Berényi Dénes akadémikus szolt a művészet és tudomány kapcsolatáról. Puhl Antal professzor építészettörténeti bemutatója ugyancsak nagy érdeklődést váltott ki. Folytatódott az új akadémikusok bemutatkozó sorozata, Balla György a gyermekgyógyászat, Pethő Attila az informatika, Solymosi László a gazdaságtörténet, S. Varga Pál pedig az irodalomtörténet témakörében tartotta meg előadását.

Hagyományainkhoz híven székházunk az elmúlt évben is több kiállításnak adott otthont. Közülük is kiemelkedik újszerűségével a „Szól a rádió” címmel megrendezett rádiótörténeti kiállítás, amely Kenyeres Sándor gyűjteményét mutatta be. Jelentőségét növeli, hogy az észak-keleti országrészben ilyen témában nincsen muzeális gyűjtemény, s reményeink szerint – valamint a megyei múzeumi igazgatósággal lefolytatott tárgyalások eredményeként – a jövőben létrejöhet egy állandó híradástörténeti kiállítás Debrecenben. Ez egyrészt technikatörténeti érték lehet, másrészt a kommunikáció és a kultúra létmódjának 20. századi megújulási folyamatát tárgyi emlékek révén illusztrálhatná. További kiállításaink közül az egyik Láng Eszter képeit, a másik Debrecen kiváltságlevelét mutatta be, az utóbbi a 650 éves város levéltári dokumentumaiból adott ízelítőt Szálkai Tamásnak és a megyei levéltár munkatársainak segítségével, a DAB ezzel is a jeles évfordulóhoz kívánt csatlakozni.

5. A DAB hagyományosan három különböző típusú díjat ad ki. A *DAB Pro Scientia Értme* a huzamosabb időn át nemzetközileg is

kiemelkedő teljesítményt díjazza, a *DAB-plakett* a régió tudományos és tudományos-vezetői munka elismerését szolgálja, egy külföldi állampolgárságú kutató pedig az eredményes együttműködésért nyerheti el a *Pro cooperacione* díjat. 2011-ben Lovas Rezső akadémikus, valamint Kónya Péter eperjesi (szlovákiai) történészprofesszor volt a díjazottak között. Itt említendő még, hogy 2011 novemberében a Magyar Tudomány Ünnepe nyitóünnepségén, Miskolcon két debreceni kutató (Tamássy Lajos és Varga Zoltán) vehette át az MTA elnökétől kimagasló tudományos munkájáért az Eötvös József-koszorút.

További elismerés az *Észak-Alföldi Regionális Innovációs Díj*, ezt 1998-ban alapította az MTA Debreceni Területi Bizottságának kezdeményezésére a régió három megyei kereskedelmi és iparkamarája. A díj célja olyan – nemzeti vagy regionális szinten – kiemelkedően eredményes fejlesztő munka és kimagasló egyéni teljesítmény elismerése, amely termék- vagy szolgáltatásfejlesztést, technológiai vagy informatikai rendszerfejlesztést valósított meg. A pályázatot a DAB és a régiójához tartozó három Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, valamint 2009-től az INNOVA Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési és Innovációs Ügynökség közösen hirdeti meg. A pályázatok elbírálása – szakértők bevonásával, a kamarák és az INNOVA véleményezése, illetve rangsorolása alapján – a DAB elnökének feladta. A pályázat eredményét az Innovációs díj (oklevél és plakett) átadásával a DAB elnöke és a kamarák elnökei közösen teszik közzé minden évben a Magyar Tudomány ünnepén. 2011-ben a november 7-ei nyitórendezvényen került sor a díjátadásra. A díjat Hajdú-Bihar megyében a tejipari melléktermékek folyamatos technológiával történő hasznosításáért a Köröstej Kft., Jász-Nagykun-Szolnok megyében a városi közlekedésben alkalmazott innovatív technikájával a Jászkun Volán Zrt., Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében pedig „Fekete Macska” fantázianevű ágyaspálinkájával a Tarpa Manufaktúra Kft. nyerte el.

6. Önálló könyvkiadást a DAB nem folytat, erre fordítható kerettel nem rendelkezik, de erkölcsi-szakmai támogatást és anyagi

hozzájárulást tud nyújtani az arra érdemes kiadványok publikálásához. Több évtizedes hagyománya van pályázati rendszerünknek, amelynek révén támogatjuk a régió tudományos könyvkiadását, külön is a nem hivatásos és a pályakezdő kutatókat. A pályázók megértését kérjük azért, hogy szűkös keretünk nem teszi lehetővé valamennyi érdemleges projekt támogatását. 2011-ben közgyűlésünkön a korábbi év eredményeit bíráltuk el, a 41 beérkezett pályázatból 27-et díjaztunk 1,6 millió Forint értékben

7. A DAB törekvései közé tartozik a kapcsolatépítés a régióban mind a tudományos és oktatási, mind pedig a közéleti intézményekkel. Az egyetemek szerepe e téren meghatározó, a szakbizottságok nagyrészt az egyetemi oktatókból szerveződnek. A régió felsőoktatási intézményeivel kialakult harmonikus kapcsolatot a jövőben is szorgalmazzuk. Fontosnak tartjuk továbbá Debrecen városával, a három megye önkormányzatával és a régió kiemelkedő teljesítményt nyújtó ipari és kereskedelmi cégeivel való együttgondolkodást. Debrecen város önkormányzata együttműködési szerződés formájában 2011-ben is támogatást nyújtott a DAB számára, társmegegyeink önkormányzatai ugyancsak támogatják az ottani szakbizottságokat.

A DAB vezetése tovább kívánja erősíteni a már eddig is működő produktív kapcsolatot az MTA Kolozsvári Területi Bizottságával és az Erdélyi Múzeum Egyesülettel. Elnökségünk november 18-án és 19-én részt vett a KAB nagyváradi tudományünnepén, ahol számos debreceni előadó járult hozzá a több szekcióban zajló tanácskozások sikeréhez. Ugyanekkor a DAB vezetősége Nagyvárad alpolgármesterével folytatott tárgyalásokat az együttműködésről.

8. A DAB 2011. évi gazdálkodásáról részletes jelentés készült, ennek most csupán néhány adatát említjük. Köztudott, hogy intézményünk nem önfenntartó, bevételünk több mint kétharmada MTA támogatásból származik. Ez 2011-ben az előző évihez képest csökkent, 39 millió Ft volt, ehhez járult

9 és fél millió Ft saját bevétel és 2,7 millió Ft maradvány. Így összességében 51 millió Ft-ból gazdálkodhattunk, amelyet kiadásaink teljes egészében felemésztettek. Ez a gazdálkodási rendszer 2011. december 31-én lezárult, s központi kezelésű eljárásrendet fog követni a jövőben.

9. Az MTA szervezeti megújítása, amelyet 2011. december 5-én a rendkívüli közgyűlés jóváhagyott, a regionális bizottságokat is érintette. Mint az MTA honlapján olvasható: „A Területi Akadémiai Bizottságok változatlan feladatokkal és változatlan autonómiával, de egy költségvetési szervként működnek tovább, ami jelentős megtakarítást jelent.” A rájuk vonatkozó új szervezeti és működési szabályzat szerint 2012 januárjától Budapesten az MTA Területi Bizottságainak Titkársága fogja össze az öt regionális intézmény gazdasági ügyeit, reméljük, hogy ez az érdemi szakmai tevékenységet nem fogja érinteni, regionális céljaink továbbra is változatlanok.

Az elmúlt évhez hasonlóan 2012 is bővelkedni fog eseményekben és feladatokban. Májusban Miskolc rendezi meg a területi bizottságok vezetőinek éves találkozóját. Több országos és nemzetközi konferencia előjegyzését regisztráltuk már eddig is, ezek száma növekedni fog. Köztük van pl. áprilisban a fogorvosi továbbképzés és kiállítás, májusban az MTA Irodalomtudományi Intézetének háromnapos ülészaka, szeptemberben a Magyar Meteorológiai Társaság ülése, októberben a Bőrklinika tudományos tanácskozása. A DAB védnökségét és aktív részvételét kérte Nagyvárad alpolgármestere szeptemberi Kárpát-euróregiói kongresszusukat illetően, amelynek témája: *Építmények viselkedése in situ és a környezet védelme*. Ez a néhány példa is jelzi tudományos terveink sokaságát, de mindez csakis a különböző kutatási ágak és közéleti intézmények összefogásával valósulhat meg. Ehhez kívánok a régió tudományos életében további sikereket, terveink és reményeink megvalósulását a 2012-es esztendőben.

Bitskey István
a DAB elnöke